

В. В. Снагощенко

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

РЕАЛІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ ЗАСОБАМИ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

У статті окреслено реалізацію педагогічної системи професійної підготовки майбутніх учителів історії засобами музейної педагогіки, практичні шляхи її впровадження. Зазначена підготовка ґрунтується на використанні системного, особистісно орієнтованого та музейно-педагогічного підходів, що позитивно впливають на якість професійної підготовки майбутнього вчителя історії.

Ключові слова: педагогічна система, професійна підготовка майбутнього вчителя історії, музейна педагогіка, засоби музейної педагогіки.

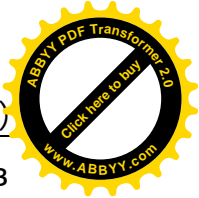
Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку вітчизняна освіта увійшла в період ґрунтовної якісної трансформації, причому одним з найпріоритетніших завдань у цій галузі є завдання підготовки педагогічних кадрів. Зміна методологічних пріоритетів в освіті, виникнення нових освітніх парадигм і цінностей вимагають якісного оновлення підходів до підготовки вчителя, здатного на високому професійному рівні самостійно, творчо і відповідально розв'язувати проблеми освіти.

Особливу місію у цьому процесі виконують учителі історії, діяльність яких пов'язана з відродженням вітчизняної історії та культури, формуванням історичної свідомості, національних і загальнолюдських цінностей.

Аналіз актуальних досліджень. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутнього вчителя закладено у працях В. Андрущенко, М. Євтуха, І. Зязюна, В. Кременя, Н. Ничкало, В. Огнев'юка, М. Ярмаченка та ін. Ефективні педагогічні технології проаналізовано у працях українських та російських учених, а саме: А. Алексюка, В. Безпалька, С. Сисоевої, Н. Яковлевої. Питання професійної підготовки майбутнього вчителя історії розглянуто у працях К. Баханова, А. Булди, П. Вербицької, О. Караманова, В. Мисана, О. Пометун.

Сучасні дослідження музейно-педагогічної літератури свідчать про те, що музеї позитивно впливають на якість освіти (Т. Белофастова, Л. Данилова, В. Дукельський, І. Калиниченко, О. Карпенко, Ю. Ключко, Ю. Омельченко, Ю. Павленко, Н. Пусепліна, І. Самсакова, Б. Столяров, М. Юхневич).

Мета статті – на основі теоретичного обґрунтованої педагогічної системи підготовки майбутнього вчителя історії до професійної діяльності засобами музейної педагогіки визначити практичні шляхи її реалізації.

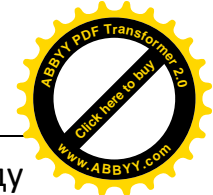
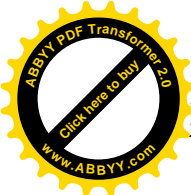
Виклад основного матеріалу. Процес підготовки студентів-істориків до професійної діяльності засобами музейної педагогіки є, з одного боку, залученням до історико-культурної спадщини, розширенням інформаційного світогляду молодих людей, а з другого – чинником розвитку соціально значущих якостей особистості, її соціально-культурних, ціннісних орієнтацій, розвитку професійного мислення майбутнього вчителя. Якісні зміни в суспільстві, пов'язані з його історичним розвитком, відображаються у музейно-освітній діяльності.

Логіка вивчення проблеми дослідження визначає завдання розгляду поняття система, яке для нашого дослідження має важливе методологічне значення. Проаналізувавши наукові джерела, резюмуємо, що існує безліч трактувань поняття система (від гр. *systema* – «ціле, складене з частин»; «з'єднання»). На думку О. Авер'янова, В. Афанасьєва, В. Тюкіна та інших учених система є сукупністю об'єктів між якими існує певний взаємозв'язок. Ми поділяємо точку зору В. Садовського, який стверджує, що система є «упорядкована певним чином безліч елементів, взаємопов'язаних між собою, що створюють певну цілісну єдність» [6, 197].

Поняття педагогічна система уведене в науковий обіг Н. Кузьміною в 1970 році, що ототожнює педагогічну систему з «безліччю взаємопов'язаних структурних і функціональних компонентів, підпорядкованих цілям навчання і виховання підростаючого покоління і дорослих людей» [4, 48]. В. Беспалько визначає педагогічну систему як упорядковану сукупність засобів і методів реалізації алгоритмів управління педагогічним процесом [1, 7–13].

У контексті проблеми дослідження актуальним стає визначення «педагогічної системи», сформульоване вченими Г. і А. Коджаспировими, якого ми дотримуємося. Вони трактують термін педагогічна система як «сукупність взаємопов'язаних засобів, методів і процесів, необхідних для створення організованого, цілеспрямованого і навмисного педагогічного впливу на формування особи із заданими якостями» [5, 136].

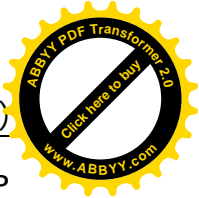
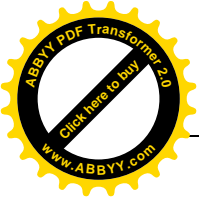
Системний підхід є загальнонауковим методом аналізу всіх чинників, що впливають на педагогічне явище, яке вивчається, що розглядає складний об'єкт як ряд підсистем. Інструментом системного підходу є системний аналіз, що є сукупністю методів і прийомів для освоєння складних об'єктів.

Істотним для нас є той факт, що використання системного підходу передбачає чіткішу постановку проблеми, визначення засобів її розв'язання і сприяє поліпшенню організації наукового дослідження, а також слугує засобом удосконалення управління певною системою, яка «не вичерпується особливостями складових її елементів, а зосереджена насамперед у характері зв'язків і відносин між певними елементами і має за мету виявлення ... функціонування і розвиток об'єкта в його внутрішніх і зовнішніх характеристиках» [2, 17].

Значення системного підходу в нашому дослідженні полягає в тому, що він дозволяє: розглянути процес підготовки майбутнього вчителя історії до професійної діяльності засобами музейної педагогіки як цілісну систему; виділити системоутворюючий чинник підготовки майбутнього вчителя історії до професійної діяльності засобами музейної педагогіки, тобто мету і результат; сконструювати систему підготовки майбутнього вчителя історії до професійної діяльності засобами музейної педагогіки, виявити складові її компоненти, їх значення, розкрити діалектику їх взаємозв'язку; з'ясувати зумовлені компонентами внутрішні зв'язки, а також основні умови існування певної системи.

Відзначимо, що обґрунтування процесу підготовки майбутнього вчителя історії до професійної діяльності засобами музейної педагогіки має низку загальних і методологічних аспектів. По-перше, навчально-виховний процес педагогічного вишу в його цілісному прояві є складноорганізованим об'єктом зі своїми зв'язками, взаємопереходами і взаємозалежностями, що складається з певної кількості підсистем. По-друге, такі властиві навчально-виховному процесу характеристики, як цілісність, інтегрованість, організованість органічно проектується на його підсистеми (Б. Гершунський, Н. Кузьміна та ін.). Це твердження дає підстави розглядати систему підготовки майбутнього вчителя історії до професійної діяльності засобами музейної педагогіки як підсистему більшої одиниці навчально-освітнього процесу педагогічного ВНЗ під час здійснення загальних підходів і як систему за конкретного підходу до об'єкта, що функціонує самостійно [3, 78]. Довідність такого підходу підтверджується низкою аргументів, які виводяться з об'єктивних і специфічно властивих професійній підготовці властивостей.

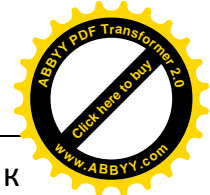
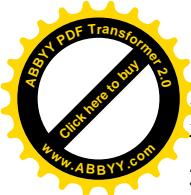
Отже, система досліджуваної підготовки передбачає наявність структурних і функціональних компонентів [4]. До структурних компонентів ми відносимо: мету, зміст, форми і методи, що сприяють ефективності системи і відповідають загальним законам розвитку особистості.

Основною метою розробленої системи ми розглядаємо підготовку майбутнього вчителя історії до професійної діяльності засобами музейної педагогіки. Під результатом системи підготовки ми розуміємо певний крок у розвитку особистості студента, що виявляється в його вмінні і здатності організувати навчально-виховний процес з раціональним застосуванням засобів музейної педагогіки.

Указані компоненти не існують самі по собі, вони включені в діяльність майбутнього вчителя історії й утворюють при цьому функціональні компоненти педагогічної системи. В основі функціональних компонентів лежать стійкі базові зв'язки основних структурних компонентів, що виникають у процесі діяльності педагога [4]. Отже, зазначена система становить упорядковану цілісну сукупність взаємопов'язаних і взаємодіючих між собою функціональних компонентів.

Мотиваційно-ціннісний компонент сприяє мотивації суб'єкта до професійно-педагогічної діяльності та визначає ставлення до педагогічної діяльності, педагогічних цінностей, ініціює звернення студентів до музею і відіграє важливу роль у визначенні пріоритетних напрямів музейно-педагогічної діяльності. Змістово-інформаційний компонент передбачає оволодіння студентами музейно-педагогічними знаннями (обізнаність з галуззю музеєзнавства, зміст, форми, методи музейно-педагогічної діяльності, вікові та психологічні особливості сприйняття музейної інформації) та вміннями використовувати музейно-освітній ресурс у майбутній професійній діяльності; поглиблення змісту існуючого базового курсу «Основи історичного музеєзнавства» за рахунок включення питань, пов'язаних із музейною педагогікою та освітньою діяльністю університетських музеїв, а також посилення музейно-педагогічної складової у фахових дисциплінах, зокрема:– «Методика викладання історії», «Історія України», «Історичне краєзнавство», «Основи педагогічної майстерності», «Громадянська освіта» та ін.

Діяльнісно-комунікативний компонент передбачає організацію типових та нестандартних форм роботи (лекції, екскурсії, семінарські

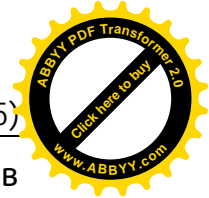
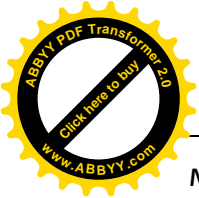

заняття, диспути, зустрічі з цікавими людьми, участь у підготовці виставок тощо) з використанням активних та інтерактивних методів. Доведено, що елементи професійної підготовки студентів засобами музейної педагогіки закладаються у процесі музейної комунікації.

Аналітико-оцінний структурний компонент системи передбачає оцінку викладачем та самооцінку (рефлексію) студентом його досягнень, сприяє впливу на формування здатності студента до самоконтролю. Дієвість компонентів системи забезпечується єдністю взаємодії, інтеграційного взаємозв'язку засобів музейної педагогіки (наочно-предметні, аудіовізуальні, джерелознавчі) як невід'ємної складової музейно-освітнього середовища і педагогічних умов, що сприяють підвищенню якості професійної підготовки майбутнього вчителя історії.

Перший (підготовчий) етап реалізації системи професійної підготовки майбутніх учителів історії засобами музейної педагогіки – це етап входження й освоєння музейно-інформаційного середовища, що передбачав «передмузейну» підготовку, коли активізуються пізнавальні, морально-етичні, ціннісні орієнтації, формується ціннісно-зацікавлене ставлення до педагогічної спадщини регіону, позитивне ставлення до музейно-освітнього середовища, вивчаються дисципліни гуманітарного циклу й відбуваються лекційно-семінарські заняття в музеї. Студенти вивчають курс «Основи історичного музеєзнавства», «Історія світових музеїв» з елементами музейної педагогіки, долучаються до основних напрямів музейної роботи. Основне завдання цього етапу – ґрунтуючись на професійному інтересі студента до музейної експозиції, стимулювати усвідомлення музею як соціо професійно-педагогічного інституту, а музейного середовища – як ефективного засобу формування особистісної професійно-педагогічної позиції майбутнього вчителя історії.

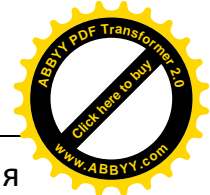
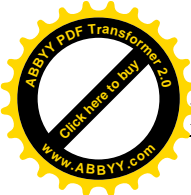
Другий (основний) етап (етап усвідомлення та осмислення музейної інформації) передбачав не тільки усвідомлення й осмислення музейної інформації, але й ускладнення роботи в музейно-освітньому середовищі. До активної творчо-пошукової, соціально значущої діяльності залучалися студенти 2–3 курсів. Використовувались різні форми й методи роботи зі студентами, а передусім з метою збагачення їх професійно значущою інформацією, формування ціннісних орієнтацій. Практичні заняття проводились у музеях різного профілю. Основним джерелом знань були

музейні предмети, історичні документи, допускалося вивчення документів з приватних сімейних архівів; опановувалася методика монографічного дослідження музейних предметів; здобувалися знання з екскурсоведення. Студенти брали участь у різноманітних музейно-педагогічних заходах: у підготовці й обговоренні студентських доповідей, розробці й проведенні оглядових і тематичних екскурсій, у дидактичних іграх тощо. Студенти-історики брали участь у розробці, проведенні та захисті краєзнавчо-педагогічних проектів, ініціювали їх запровадження й виступали керівниками учнівських проектів. У цей час експерти констатували у майбутніх учителів історії підвищення мотивації до організації професійної діяльності, усвідомлення необхідності здійснення музейної роботи та оволодіння певним рівнем знань у галузі професійної діяльності, достатнім для реалізації музейно-педагогічних програм.

У процесі вивчення предметів музеєзнавчого циклу студенти опановували методику монографічного дослідження музейного предмета. Як приклад можна навести реферативну роботу студента II курсу Л. Дмитра. Він провів монографічне дослідження підручника проф. А. Васильєва «Історія середніх віків», виданого у 1913 р. товариством І. Д. Ситіна, для IV класу чоловічої гімназії. Автор реферату визначив вид музейного джерела, до якого належить предмет. Здійснив його опис з позиції атрибуції та інтерпретації. Студент дуже ретельно дослідив усі позначки на сторінках книги, спробував їх прочитати. Так, зображення у формі овалу, перев'язаного стрічкою із загнутими краями, він визначив як екслібрис. У цьому разі важливо, що це навело студента на роздуми, а не на правильність здогадки. Ураховуючи всі позначки, дужки, викреслені місця з тексту, він зробив цікаві висновки: визначив ім'я одного з користувачів підручника. Викреслені місця в тексті книги свідчили про те, що вона використовувалася і в перші роки радянської влади, коригувалася самим учителем. Характер викладу матеріалу автор визначає як описовий, тому що відсутні причинно-наслідкові зв'язки та аналіз подій. В ідейно-виховному плані підручник побудований на догмах християнської церкви. Проаналізувавши зміст книги, студент був змушений звернутися до інших джерел, зокрема до навчальної програми з історії того часу. Цьому посприяв і напис на обкладинці підручника: «Складений згідно з новими програмами по історії, що затверджені Міністерством народної освіти

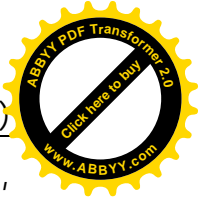
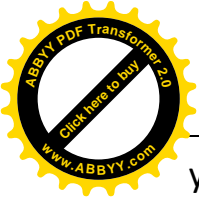

13 липня 1913 р.». Автор відзначив новизну посібника: у ньому викладення історичного матеріалу здійснено дещо інакше, ніж у «Правилах до програм реальних училищ» 1912 р., зокрема дещо по-іншому трактувалася мета викладання історії.

Під час вивчення курсу методики викладання історії історичні документи вивчалися не тільки з новітніх підручників, але й допускалося вивчення документів, які зберігалися у приватних сімейних архівах. Так, студент Роман К. для свого монографічного дослідження взяв стару неідентифіковану фотокартку, на якій був зображений його прадід. Автор реферату зумів правильно датувати знімок, визначити місце події за мундиром, зброєю, нагородами. Він установив, що його прадід призивався у Російську імператорську армію в 1906 р., перебував на навчанні у гвардійській кінній артилерії та ін.

Під час експериментальної роботи студенти писали дослідницькі роботи, присвячені вивченню педагогічної, просвітницької діяльності окремих педагогів навчального закладу, особисті речі яких зберігаються у фондах університетського музею. Відповідно до логіки підготовки майбутніх учителів історії до професійної діяльності засобами музейної педагогіки передбачалось виконання індивідуальних і колективних творчих завдань з музейної тематики, розробка тематичних екскурсій, а також завдання, що були спрямовані на оволодіння студентами певного комплексу вмінь і навичок під час роботи з архівними документами.

Таким чином, як підсумок проведення цього етапу було зазначено, що результати роботи відображають фіксовані зміни в організації професійної підготовки майбутнього вчителя історії, а саме: підвищення варіативності підготовки; збільшення обсягу практичної діяльності студентів. Крім того, експерти констатували підвищення у студентів мотивації до організації професійної діяльності, усвідомлення ними необхідності здійснення музейної роботи та оволодіння певним рівнем знань у галузі професійної діяльності, достатнім для реалізації наступного етапу системи професійної підготовки майбутнього вчителя історії. Педагогічний колектив використовує потенціал музейної педагогіки під час налагодження взаєморозуміння, ділових і міжособистісних контактів, культури відносин і взаємодії, педагогічно-краєзнавчої підготовки майбутніх спеціалістів. Поряд із загальними завданнями, такими, як

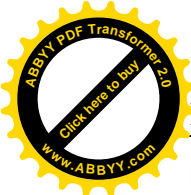
усвідомлення й осмислення особистісної соціо професійної підготовки, збагачення міжособистісного спілкування і можливості зробити його більш насиченим, формування гуманістичних цінностей, усвідомлення самоцінності особистості, музейні заходи мають й інші завдання. З найбільш поширених форм роботи зі студентами можна виділити різноманітні екскурсії (приурочені до відкриття експозиції), зустрічі з цікавими людьми, організацію студентських виставок, які є компонентами структурно-змістового плану. Отже, після закінчення другого (основного) етапу було зазначено, що основне завдання – корекція і закріплення знань у галузі професійної діяльності й музеєзнавства, відпрацювання навичок музейної роботи виконано. Умови для подальшого, завершального етапу підготовки майбутнього вчителя історії до професійної діяльності засобами музейної педагогіки повністю створені.

На *третьому*, завершальному, етапі (4 курс) відбувалося поглиблення професійної підготовки майбутніх учителів історії засобами музейної педагогіки та вдосконалення процесу, що передбачало фіксацію і включення в рефлексію кількісно-якісних змін у професійній підготовці студентів упродовж усього навчання у педагогічному вищому навчальному закладі. Основне завдання зазначеного етапу полягало у використанні отриманих знань, виробленні вмінь, удосконаленні навичок музейної роботи для професійної діяльності майбутнього вчителя історії. Навчально-виховний процес відбувався за дотримання принципів науковості, цілеспрямованості, комплексності, системності.

На цьому етапі ми відзначаємо такі специфічні форми пропаганди вчительської праці, як: «Клуб цікавих зустрічей», диспути з проблем навчання, духовності, культури і освіти, круглі столи з випускниками «Моя доля – в долі рідного ВНЗ», зустрічі з ветеранами війни і трудівниками тилу, тематичні вікторини, конкурси, «Вогники» з учителями-фронтовиками «Цей день ми наближали, як могли», а також консультування студентів у процесі виконання курсових, дипломних і магістерських робіт, участь у конкурсах науково-дослідних робіт з історії освіти в різних номінаціях, підсумки якого підбиваються в декаду студентської науки.

Висновки. Таким чином, необхідно зазначити, що ефективність розглянутих форм і методів музейно-педагогічної діяльності, що сприяють підготовці майбутнього вчителя історії до професійної діяльності, залежить

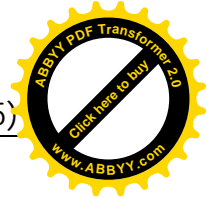

від використання їх в єдиній системі за збереження послідовності та спадкоємності. Після закінчення завершального етапу дослідження одержані результати дозволяють відзначити досягнення основного завдання дослідження, яке полягало у використанні отриманих знань у сфері музейно-педагогічної підготовки, сформованості музейно-педагогічних умінь, прояву професійно значущих якостей майбутнього вчителя історії. Зауважимо, що аналітико-оцінний компонент системи дозволяє діагностувати досягнення поставленої мети, що реалізувалася на всіх етапах підготовки майбутнього вчителя історії до професійної діяльності засобами музейної педагогіки. Спрямованість підготовки на вивчення основ музеєзнавства, організація професійної діяльності в освітніх установах з використанням форм і методів музейно-педагогічної діяльності дозволяє створити умови для професійного зростання майбутнього вчителя історії, урізноманітнити форми пропаганди педагогічної професії. Раціональне використання потенціалу музейної педагогіки дає можливість по-новому готувати вчителя-професіонала. У процесі дослідження ми відзначили той факт, що студенти, які здобули певну музейну підготовку у навчальному закладі, набувають потреби в подібній діяльності, уміння адекватно сприймати та емоційно переживати музейну інформацію. Використання форм музейної роботи в навчально-виховному процесі розширює світогляд майбутнього вчителя історії, прищеплює стійкий інтерес до вивчення історії свого факультету, навчального закладу, минулого рідного краю, країни. Тому ми вважаємо музейну педагогіку засобом, що дозволяє підвищувати результативність роботи майбутнього вчителя історії, якість його підготовки до професійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Садовский В. Н. Принцип системности, системный подход и общая теория систем / В. Н. Садовский. – М. : Наука, 1978. – 357 с.
2. Кузьмина Н. В. Методы системного педагогического исследования / Н. В. Кузьмина. – Л. : Изд-во Ленигр. гос. ун-та, 1980. – 172 с.
3. Беспалько В. П. О возможности системного подхода в педагогике / В. П. Беспалько // Педагогика. – 1990. – № 7. – С. 7–13.
4. Педагогический словарь / [под ред. Г. М. Коджаспировой, А. Ю. Коджаспирова]. – М. : Академия, 2001. – 176 с.
5. Блауберг И. В. Становление системных идей в науке и философии : сб. ст. / И. В. Блауберг, В. Н. Садовский. – М. : ВНИИСИ, 1980. – 81 с.
6. Всемирная энциклопедия. Философия / [гл. ред. А. А. Грицанов]. – М. : АСТ, Минск : Харвест, 2001. – 1312 с.

РЕЗЮМЕ

В. В. Снагощенко. Реализация системы профессиональной подготовки будущих учителей истории средствами музейной педагогики.

В статье очерчено реализацию педагогической системы профессиональной подготовки будущих учителей истории средствами музейной педагогики, очерчены практические пути ее внедрения. Отмеченная подготовка основывается на использовании системного, личностно ориентированного и музейно-педагогического подходов, которые позитивно влияют на качество профессиональной подготовки будущего учителя истории.

Ключевые слова: педагогическая система, профессиональная подготовка будущего учителя истории, музейная педагогика, средства музейной педагогики.

SUMMARY

V. Snahoschenko. Realization of system of professional preparation of future teachers of history by means of museum pedagogics.

Speech goes in the article about realization of the pedagogical system of professional preparation of future teachers of history facilities of museum pedagogics, the practical ways of her introduction are outlined. The noted preparation is based on the use of personality-oriented and museum-pedagogical approaches of the systems, which positively influence on quality of professional preparation of future teacher of history.

Key words: are the pedagogical system, professional preparation of future teacher of history, museum pedagogics, facilities of museum pedagogics.

УДК 378.147

І. В. Хом'юк, М. Б. Ковальчук

Вінницький національний технічний університет

ПРОФЕСІЙНА МОТИВАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ

У статті висвітлено особливості професійної мотивації, яка на думку автора суттєво впливає на процес формування професійної мобільності. На прикладі ВНТУ визначено рівень професійної мотивації студентів до навчання за обраною спеціальністю.

Ключові слова: професійна мотивація, мобільність, мотивація, професійна спрямованість, здібності, професійні інтереси, мотив, пізнавальні інтереси.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження проблеми професійної мобільності молоді у сучасному суспільстві зумовлена існуючими суперечностями між швидким темпом оновлення наукової та технічної інформації та наявним відставанням її адекватного відображення у змісті технічної освіти; між посиленою математизацією інженерної діяльності та зменшенням навчального часу, відведеного на вивчення математики в технічному університеті. Загальне системне представлення впливу мотиваційної сфери на успішність професійної праці майбутніх інженерів набуло сьогодні великого значення. Розглядаючи мотивацію як стратегію